

RECENZJA

**pracy doktorskiej mgr inż. arch. Barbary Urbanowicz
pt : „Biura nauczycieli akademickich - światowe trendy i poziom ich
akceptacji w polskich uczelniach wyższych na wybranych przykładach”**

Promotor: Prof. dr hab. inż. arch. Elżbieta Niezabitowska, WA Pol.Śl.

Zlecenie Dziekana WA Pol. Śl. z dnia 04.03.2013

1. Charakterystyka struktury pracy

Egzemplarz pracy doktorskiej przekazany do recenzji została zredagowany w dwóch tomach formatu A4: część zasadnicza rozprawy licząca 244 strony i aneks liczący 80 stron. Strukturę części zasadniczej rozprawy doktorskiej tworzy 9 części – rozdziałów: część 1 nazwana wstępem, cztery kolejne części zawierające treści merytoryczne studiów literaturowych i badań własnych, w części 6 sformułowano wnioski z autorskich analiz, w części 7 zamieszczono podsumowanie, w części 8 literaturę, w części 9 spis rysunków, fotografii i tabel. Strukturę Aneksu pracy doktorskiej wypełnia jeden rozdział z trzema rozbudowanymi podrozdziałami. Struktura i forma rozprawy nie budzą zastrzeżeń. Bardzo obszerny zakres opracowania tematu pracy doktorskiej, który doktorantka zdecydowała zamieścić w redakcji rozprawy uzasadnia wyłączenie z jej zasadniczego tekstu elementów precyzujących warstwę metodologiczną pracy i zredagowanie ich w postaci aneksu. Ten zabieg edytorski skutkuje jednak niedogodnościami utrudniającymi lekturę rozprawy doktorskiej. Zakładając jej publikację - doktorantka stanie przed koniecznością przeprowadzenia korekt redakcyjnych zmierzających do jednotomowej edycji pracy. Okoliczności te skłaniają do przytoczenia ogólnej uwagi recenzenta – aby rozprawy doktorskie przyjmowały postać jednego zwartego tomu. Założenie to nakłada konieczność zdyscyplinowanej syntezy w formułowaniu wyników merytorycznych pracy naukowej, a także selekcji, czy nawet eliminacji mniej istotnych jej elementów.

2. Charakterystyka strony merytorycznej pracy.

Genezę podjęcia tematu pracy doktorskiej – odnoszącego się do jakości funkcjonalnych architektury biur nauczycieli akademickich – autorka charakteryzuje we wstępie. Podkreśla wagę tej problematyki zarówno w odniesieniu do standardów uczelni w Stanach Zjednoczonych, Europie

Zachodniej, jak i do uwarunkowań panujących w polskich uczelniach, ulegających obecnie znaczącym przeobrażeniom. W pomieszczeniach biurowych pracownicy uczelni spędzają ok. 30 % ogólnego czasu pracy. Jednocześnie powierzchnie biurowe zajmują ok. 22 % całkowitej powierzchni obiektów tworzących kompleksy uczelni. W Wielkiej Brytanii blisko 20 % ogólnej powierzchni biurowej zajmują biura uczelni wyższych. Problematyka kształtowania optymalnych warunków pracy w pomieszczeniach biurowych uczelni jest przedmiotem systematycznych badań, prowadzonych przez interdyscyplinarne zespoły badaczy w krajach wysokorozwiniętych. Bogata literatura z tego zakresu zawiera liczne pozycje zagraniczne i krajowe odnoszące się również bezpośrednio do aspektów funkcjonalno-przestrzennych, podnoszonych przez środowisko architektów. Podjęta przez doktorantkę problematyka wpisuje się w nurt bardzo istotnych badań naukowych, zmierzających do wyników o charakterze ocen jakościowych. Ich przedmiotem są użytkowane obiekty architektoniczne o funkcji biurowej. Mając na uwadze genezę oraz przedmiot recenzowanej pracy doktorskiej nasuwa się uwaga dotycząca pełnego brzmienia jej tytułu: „*Biura nauczycieli akademickich - światowe trendy i poziom ich akceptacji w polskich uczelniach wyższych na wybranych przykładach*”. W pojęciach zawartych w tytule pracy nie ma słów kluczowych bezpośrednio odwołujących się do *architektury*. Zarysowany w tak zredagowanym tytule zakres pracy może nasuwać szereg zróżnicowanych skojarzeń, nie prowadzących jednoznacznie do zagadnień związanych z jakością rozwiązań funkcjonalno-przestrzennych stref pracy biurowej w obiektach architektonicznych wyższych uczelni.

We wstępie do zasadniczych części dysertacji doktorskiej autorka charakteryzuje złożoność podjętej problematyki, określa stan badań przedmiotowych, precyzuje problem badawczy, tezy, cele i pytania badawcze, streszcza przedmiot, zakres pracy, oraz formułuje słownik pojęć podstawowych stosowanych w pracy. Zawartość i sposób redakcji wstępu są zapowiedzią wysokiej jakości merytorycznej, metodycznej i redakcyjnej całej rozprawy. Sprecyzowane przez autorkę dwie tezy dają podstawę do przekonania, że doktorantka prezentuje bardzo dobrą orientację w przedmiocie oraz stanie badań i podejmuje badania aktualne, przydatne pod względem naukowym - poznawczym i praktycznym, związanym z programowaniem, projektowaniem i użytkowaniem obiektów architektonicznych. W celu weryfikacji postawionych tez autorka zakłada realizację 7 celów. Poszczególnym celom przypisuje precyzyjne pytania badawcze. Kolejnym krokiem odzwierciedlonym w konspekcie pracy doktorskiej stało się przypisanie jej etapom odpowiednich metod badawczych. Na podstawie szczegółowo zaprogramowanych działań, związanych z realizacją pracy doktorskiej autorka zbudowała je schemat – układ, dokonując podziału na rozdziały z przypisanymi im zawartościami merytorycznymi. Zakładając konieczność sięgania do obcojęzycznych pojęć, stosowanych szeroko w literaturze przedmiotu, zredagowano słownik z definicjami 23 angielskojęzycznych zwrotów.

Przystępując do charakterystyki kolejnych części – rozdziałów rozprawy doktorskiej recenzent podkreśla dbałość doktorantki o dyscyplinę w realizacji sformułowanych we wstępie założeń merytorycznych i metodologicznych. Jej odzwierciedleniem są uwagi formułowane na początku poszczególnych rozdziałów. Określone są w nich szczegółowe cele, które założono zrealizować w danej części pracy oraz pytania, na które znajdują się w niej odpowiedzi. Tym sposobem doktorantka redaguje swego rodzaju przewodnik „krok po kroku po warsztacie naukowym”, uwypuklający związki między warstwą merytoryczną i metodologiczną pracy. Element ten jest wyrazem dojrzałości warsztatu naukowego, jaki prezentuje doktorantka. Czytelnikowi usprawnia poruszanie się między poszczególnymi składowymi bardzo obszernego opracowania. Walor ten wydaje się szczególnie przydatny do wykorzystania przez młodych naukowców – nie tylko z dziedziny architektury czy dziedzin pokrewnych - jako wzorzec (instruktaż) programowania, realizacji i redakcji wyników prac badawczych.

Założonym celem dla 2, 3 i 4 rozdziału pracy było zgromadzenie i przeanalizowanie wiedzy nt. kształtowania pomieszczeń biurowych przeznaczonych dla specyficznej grupy pracowników, jakimi są nauczyciele akademicy. Treści zawarte w tych częściach zawierają dane pozwalające na sformułowanie odpowiedzi na pytania: o aktualne zobiektywizowane kryteria kształtowania biur dla pracowników akademickich.

Istotnym zakresem rozdziału 2 jest szczegółowa charakterystyka czynników wpływających na kształtowanie środowiska pracy biurowej – w tym też w warunkach uczelni wyższych. W oparciu o studia literaturowe opracowano syntetyczne ujęcia zagadnień: *warunki środowiskowe a czynności umysłowe, warunki środowiskowe a potrzeby człowieka i potrzeby organizacji, warunki środowiskowe a stopień/tytuł naukowy*. Autorskim oryginalnym wkładem zredagowanym w tej części rozprawy jest zestawienie tabelaryczne, obrazujące wymagania jakie formułują wobec miejsca pracy biurowej pracownicy Politechniki Śląskiej, reprezentujący poszczególne stopnie stanowisk akademickich. Na podstawie usystematyzowanych danych doktorantka precyzuje stopień ważności dla grupy 10 wymagań środowiskowych. Z zestawienia wynikają wnioski - wskazówki przydatne w programowaniu, projektowaniu i ocenie jakościowej warunków pracy biurowej.

Zagadnienia podjęte w rozdziale 3 skupiają się na aspekcie *innowacyjności biur*. Na tle charakterystyki upowszechnionych typów przestrzeni biurowych (celkowe/korytarzowe, grupowe, wieloprzestrzenne, kombi) doktorantka odwołuje się do innowacyjnych strategii pracy biurowej tzw. *flexible working*. Opisane tendencje w tym zakresie reprezentują integralne podejście do wymiaru przestrzennego i czasowego pracy biurowej. Wiąże się ono z eksponowaniem złożonych kryteriów, których wspólnym mianownikiem jest optymalizacja w zarządzaniu zasobami ludzkimi, lokalowymi oraz sprzętowymi. Odpowiedzią na tak formułowane oczekiwania są koncepcje w rodzaju: *Personal Office, Shared office/space, Non-territorial Office, Free address, Hot desking* i inne.

O ile rozdziały 2 i 3 zawiera syntezę wiedzy już upowszechnionej, wyznaczającej od kilku dziesięcioleci tendencje, kryteria i standardy kształtowania przestrzeni pracy biurowej, w rozdziale 4 podjęto aspekty odnoszące się do genezy najnowszych trendów w projektowaniu biur akademickich. U ich podstaw znajdują się procesy przeobrażeń obejmujących szkolnictwo wyższe. Gwałtowny rozwój technik informacyjnych, pozycja nauki w rozwoju cywilizacji, zmiany demograficzne – to jedne z wiodących czynników stymulujących zmiany w funkcjonowaniu uczelni wyższych, a konsekwencji w uwarunkowaniach pracy biurowej nauczycieli akademickich. W tej części pracy doktorantka sformułowała autorską charakterystykę trendów w kształtowaniu powierzchni biurowych pracowników akademickich oraz 5 modeli przestrzeni biurowej dedykowanych pracownikom akademickim: studia (Studies), kwatery (Quarters), klastry (Clusters), gniazda (Hubs) i kluby (Clubs). Szczególnie istotne walory – zdaniem recenzenta – zawarto w zestawieniu porównawczym wymienionych *modeli* opatrzonym charakterystyką ich zalet i wad (ss. 99-105) Autorską próbę wartościowania modeli doktorantka uzupełnia odwołaniami do opinii formułowanych w tym zakresie przez takie autorytety jak: Anna Fazackkerley, David J. Neuman czy Bogdan Popławski. Głównym walorem rozdziału 4 jest zawarte w nim kompendium aktualnej wiedzy na temat trendów – nurtów kształtowania biur nauczycieli akademickich, pojmowanych w ścisłych współzależnościach zachodzących między etapami: planowania, programowania, projektowania i użytkowania obiektów biurowych.

Rozdział 5 rozprawy doktorskiej obejmuje zakres pracy oparty na badaniach własnych. W jego redakcji zawarto: opis zastosowanych metod, technik, narzędzi badawczych w bezpośrednim odniesieniu do przeprowadzonego procesu badawczego oraz szczegółową analizę zebranego materiału podsumowaną krytyczną analizą sposobu przeprowadzenia badań własnych. Nadrzędnym celem autorki – przypisanym tej części pracy – było *stworzenie narzędzia pomocnego w projektowaniu lub modernizacji pomieszczeń biurowych pracowników akademickich*. Realizację tego celu podjęto z zastosowaniem metodologii opartej na tzw. *teorii ugruntowanej*. Zatem autorka założyła, że zaplanowane badania będą procesem wieloetapowym – w ich trakcie modyfikowanym i udoskonalanym – umożliwiającym *triangulację* – czyli weryfikację, obiektywizację wyników badań. W tym celu, w opracowanym na wstępie badań własnych ich szczegółowym algorytmie, ustalono następujące kroki i odpowiadające im metody badawcze: 1/ *analizę literatury i formułowanie pytań badawczych* 2/ *ankietowanie* 3/ *warsztaty symulacyjne* 4/ *wielokrotne, partycypacyjne studia przypadków* 5/ *wielokrotne, eksperckie studia przypadków komparatywne*. Precyzyjne opisy zastosowanych metod badawczych zamieszczono zarówno w tekście zasadniczego tomu rozprawy jak również w aneksie Zastosowana złożona metodologia badań pozwoliła na zgromadzenie obszernego zakresu zobiektywizowanych danych, na podstawie których po przeprowadzeniu analiz sformułowano szczegółowe wnioski. W tym zakresie zawarta jest zasadnicza wartość recenzowanej pracy doktorskiej.

Składają się na nią szczegółowe zestawy wyników badań. Na podstawie wieloaspektowych analiz danych liczbowych autorka sformułowała miarodajne odpowiedzi, potwierdzające postawione w pracy doktorskiej tezy. W odniesieniu do formy redakcji wyników badań recenzent wnosi jedną uwagę: w uzupełnieniu tekstu komentującego liczbowe i procentowe wyniki badań dla ich uczytelnienia wskazanym byłoby opracowanie ich w formie graficznej np.: w postaci wykresów (uwaga dotyczy podrozdziału 5.2 *Analiza zebranego materiału – podsumowanie badań*, strony 126-135).

W ocenie jakości merytorycznej rozdziałów 5, 6 i 7 pracy doktorskiej - części zawierających badania własne, wnioski i podsumowanie - należy podkreślić, że tworzą one zwartą oryginalną całość, będącą jednocześnie wieloaspektowym kompendium danych o poziomie akceptacji warunków pracy biurowej nauczycieli akademickich polskich uczelni i ich preferencjach w tym zakresie. Niezmiernie istotnym walorem tak sformułowanych wyników przeprowadzonych badań jest ich bezpośrednia przydatność zarówno w praktyce architektonicznej jak i w ewentualnych dalszych pracach badawczych.

Biorąc pod uwagę pełną zawartość merytoryczną recenzowanej pracy i jej jakość poznawczą należy uznać, iż jest ona bardzo wartościowym wkładem w stan badań, dotyczących architektury obiektów biurowych oraz założeń szkół wyższych. Jej opublikowanie – co tym samym wnioskuje recenzent – wzbogaci literaturę przedmiotu. Niewątpliwie pozycja o tym profilu spotka się z zainteresowaniem zarówno w środowisku akademickim jak i w gronie profesjonalistów bezpośrednio związanych z procesami inwestycyjnymi w tym zakresie.

3. Charakterystyka strony edytorskiej pracy

Pod względem edytorskim pracę cechuje staranność, czytelność - podkreślona dodatkowo walorami o charakterze graficznym. Struktura merytoryczna pracy znalazła odpowiednie odzwierciedlenie w kompozycji zasadniczego tomu rozprawy i aneksu wyedytowanych samodzielnie przez doktorantkę. Język jakim posługuje się autorka jest precyzyjny i zrozumiały. W recenzowanym egzemplarzu odnotowano nieliczne błędy literowe i językowe (na str.: 11, 14, 34, 36, 49, 72, 81, 91, 102, 120, 126, 163, 165, 166, 186, 189, 217, 218, 220.) Tekst dysertacji opatrzony bardzo dobrej jakości ilustracjami świadczy o opanowaniu przez autorkę narzędzi redagowania wyводу naukowego złożonego z różnorodnych form przekazu informacji. Recenzent wnosi jedną uwagę w odniesieniu do warstwy ilustracyjnej rozprawy. Składają się na nią rysunki (jednobarwne i kolorowe), szkice, fotografie, schematy. Wszystkie tego typu elementy podpisane są określeniem *Rys.* W istocie rysunek to charakterystyczny rodzaj techniki plastycznej. Właściwą formą ujednoliconego sposobu podpisywania różnorodnych form graficznych zamieszczonych w tekście jest określenie *ilustracja (il...)*. Zastosowanie tej formy pozwoliłoby na jednolitą redakcję *spisu ilustracji* i niezależnie *spisu tabel*. Tę uwagę recenzent proponuje uwzględnić przy pracach redakcyjnych przed publikacją.

4. Konkluzja recenzji

Profesjonalne określenie zakresu problemu badawczego, skonstruowanie logicznego schematu badań, ukierunkowanych sformułowanymi przez doktorantkę tezami oraz jakość merytoryczna przeprowadzonych studiów literaturowych, badań własnych i analiz ich wyników daje pełne uzasadnienie dla pozytywnej opinii recenzowanej pracy doktorskiej. O jej ponadprzeciętnych walorach świadczą zawarte w niej elementy poznawcze, ich aplikacyjny charakter oraz poziom opracowania problemu badawczego pod względem metodologicznym. Suma wskazanych w recenzji atutów pracy i wysoki stopień ich oceny dają podstawy do obiecujących rokowań co do przyszłości naukowej doktorantki.

Sformułowane w recenzji uwagi nie mają znaczącego wpływu na całościową ocenę. Mieszczą się one w zakresie możliwych korekt, jakim – w założeniu recenzenta - praca powinna być poddana przed jej opublikowaniem.

Rozprawa doktorska Pani mgr inż. arch. Barbary Urbanowicz zatytułowana: *„Biura nauczycieli akademickich - światowe trendy i poziom ich akceptacji w polskich uczelniach wyższych na wybranych przykładach”*, wykonana pod kierunkiem Pani Prof. dr hab. inż. arch. Elżbiety Niezabitowskiej na Wydziale Architektury Politechniki Śląskiej spełnia ustawowe warunki stawiane pracom doktorskim w dziedzinie architektury i urbanistyki (Prawo o Szkolnictwie Wyższym, Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o Stopniach i Tytułach Naukowych oraz o Stopniach i Tytułach w Zakresie Sztuki.) Wnioskuje o dopuszczenie jej do publicznej obrony.

M. Urbanowicz

Maj 2013.